

Nr 370.

Av herr **Lundstedt**, *angående det akademiska befordringsväsendet.*

Universitetsstatuternas (nedan kallade statuterna) första sats, har följande lydelse: »Universitetens uppgift är vetenskaplig forskning och undervisning» (1 § 1 st.). Med denna sats harmonierar statuternas föreskrift i 53 § 1 st.: »För befordran till akademiska lärarbefattningar må ej andra grunder avses eller åberopas än graden av ådagalagd vetenskaplig skicklighet.» Ehuru statuterna ingalunda formligen upphävts, ja, i alla andra delar t. o. m. efterlevas, erhåller dock 53 §:ens ifrågavarande föreskrift faktiskt ingen tillämpning. Sedd mot bakgrunden av vad som verkligen sker, är den blott att betrakta såsom en platonisk föreskrift. Utan tvivel har sådant icke varit avsett från Kungl. Maj:ts sida. Detta kan man förstå därav, att Kungl. Maj:t i samma statuter varit högst angelägen att — till garanterande av föreskriftens möjligast noggranna tillämpning — föreskriva en tillsättningsprocedur, i fråga om dyrbarhet och omständlighet radikalt avvikande från alla andra sådana procedurer i vårt land, ja, en tillsättningsprocedur så grundlig och tidsödande, att den näppeligen torde ha sin motsvarighet någonstades i hela världen. Genom detta framträder emellertid motsättningen mellan statuternas ifrågavarande föreskrifter och vad som tillämpas på ett synnerligen skärande sätt.

Med en *lags* tillämpning menas dess principiellt *regelmässiga objektiva* genomförande i praktiken. Naturligtvis inträffar det mycket ofta, att den vetenskapligt skickligaste sökanden till ett professorsämbete verkligen erhåller detta. Men dylikt betyder ingenting annat, än att i just sådana fall ovidkommande intressen icke anmält sig eller i allt fall icke vuxit sig tillräckligt starka. Med andra ord: när jag vågar hävda, att statuternas 53 § 1 st. är en lag på papperet, som icke genomföres i verkligheten, så menar jag därmed just, att detta stadgande icke har den nödiga kraften för att stå sig gentemot ett av allehanda konjunkturen möjliggjort, stadgandet motgående intressespel av viss styrka.

Denna stadgandets kraftlöshet kan man övertyga sig om genom studiet av olika sökandes till professorsämbeten besvärsskrifter och slutpåminnelser, ofta föreliggande i tryck. Ehuru jag sålunda kan hänvisa till sådana skrifter, ävensom till i dem åberopade aktstycken, finner jag mig likväl nödgad att här direkt framlägga visst faktiskt stöd för mitt påstående, att det nämnda stadgandet i statuterna åsidosättes i praktiken. Detta åter sker onekligen på bästa sätt därigenom, att jag erinrar om vissa be-

stämda befordringsärenden, i vilka synpunkterna framträda så lättfattligt som möjligt. Då materialet sålunda är hämtat från offentliga handlingar, finner jag mig oförhindrad att av hänsyn till framställningens åskådlighet använda de i handlingarna förekommande personnamnen. Genomgående avses endast sådana befordringsärenden, i vilka sakkunniginstitutionen är obligatorisk.

* * *

Vid Lunds universitet återbesattes nyligen en professur i teoretisk filosofi. Det utsågs fem sakkunnige, professorerna Larsson, Liljeqvist, Grotenfelt, Hägerström och Phalén. Sökande voro bland andra docenterna Nyman och Tegen. Företrädet mellan dessa två skulle enligt statuterna vara beroende på deras vetenskapliga skicklighet. I sådant avseende hade man nu intet annat att gå efter än sakkunnigutredningen. I denna sattes Nyman i första rummet av professorerna Larsson, Liljeqvist och Grotenfelt, under det att Tegen tillerkändes företrädet av professorerna Phalén och Hägerström, vilken senare t. o. m. förklarade Nyman inkompetent till ämbetet. Vid en mycket ytlig betraktelse kan det nu se ut, som om Nymans ställning vore starkare än Tegens. Men vid ett närmare studium av handlingarna finner man något helt annat. De två sakkunnige, professorerna Hägerström och Phalén, som satt Tegen i första rummet, hava nämligen angående Nymans skrifter gjort vissa upptäckter, som *helt och hållet förbisetts* av de andra sakkunnige, professorerna Larsson, Liljeqvist och Grotenfelt. Dessa upptäckter, i vidsträcktare omfattning gjorda av professor Hägerström än av professor Phalén, ådagalägga, att Nyman i avseende å jämväl det centrala i sitt författarskap givit falska litterära upplysningar och det så, att hans egen framställning än blivit oriktig, än fått ett visst sken av större självständighet än den faktiskt haft. Upptäckterna i fråga ådagalägga vidare, att Nymans författarskap präglats av tankeoreda, beroende icke blott på bristande skarpsinnighet utan framför allt på slarv i tänkandet. Kort sagt ha dessa två sakkunnige visat, att Nyman i sitt författarskap brustit i allmän vetenskaplig vederhäftighet. Må det observeras, att detta förhållande verkligen är *ådagalagt*. Argumentationen finns i respektive sakkunnigutlåtanden. Visserligen har Nyman sökt försvara sig framför allt mot Hägerströms anmärkningar. Men detta försvar är ohållbart, såsom framgår dels av professor Hägerströms »Genmäle» på Nymans försvarsskrift, dels ock av professor Nygrens yttranden till större akademiska konsistoriets i Lund protokoll för den 4 maj och den 14 september 1929, avtryckta det förra i Tegens Besvär, det senare i hans Slutpåminnelser. Argumentationen för Nymans allmänna vetenskapliga ovederhäftighet i professor Hägerströms sakkunnigutlåtande har icke blott stått sig, utan professor Hägerström föranleddes av Nymans försvar att med fakta obarmhärtigt och ovedersägligen visa upp,

att mot Nymans forskningsarbete kunde framställas anmärkningar av ännu mera graverande natur än de, som framställts i sakkunnigutlåtandet. Dessa mina påståenden grunda sig på hithörande aktstycken. Jag kan givetvis icke här vidlyftigare anföra mina grunder än genom att hänvisa till dessa aktstycken. Dock vill jag tillägga, att jag efter mina studier av dem med största trygghet tager det påståendet på mitt ansvar, att en verklig domare beginge en cynisk orättrådighet, om han i sitt domslut skulle giva sig till att förneka, att fullständig utredning här föreligger för, att Nyman i sitt hittillsvarande författarskap visat sådan ovederhäftighet, som jag nyss nämnde.

Vad som nu i detta befordringsärende icke ett ögonblick får lämnas ur sikte, det är att *ingen* av de sakkunnige Larsson, Liljeqvist och Grotenfelt, såvitt deras sakkunnigutlåtanden giva vid handen, haft någon kännedom om Nymans ifrågavarande brist på elementära vetenskapliga förutsättningar. Jag vill lämna därhän, huruvida icke ett dylikt förbiseende från en sakkunnigs sida borde leda till en viss skepsis i fråga om hans allmänna tillförlitlighet i avseende också å sådana omdömen, som icke skulle ha rönt inflytande av kunskap om de förbisedda förhållandena. Så mycket måste emellertid likväl under alla omständigheter vara oryggligt — under förutsättning att icke just osaklighet skall utgöra den ledande principen vid behandling av dessa ärenden — att till vart och ett av dessa tre sakkunnigutlåtanden, innan det åberopas för rangordningen mellan de sökande, måste fogas det tillägg, att *den sakkunnige förbisett, att Nyman saknat ovannämnda förutsättningar av vital betydelse för all vetenskaplig forskning och undervisning*. Blott med detta tillägg kunna professorerna Larssons, Liljeqvists och Grotenfelts sakkunnigutlåtanden få åberopas av hithörande myndighetspersoner, om de vilja göra anspråk på anseende för plikttrogenhet i sin tjänsteutövning. Blott med detta tillägg kunna de åberopas av dem, som icke finna det med sin ämbetsmannavärdighet förenligt att under trycket av ovidkommande intressen söka genom allehanda talesätt översudda det verkliga sakläget. Därmed och i enlighet med de stadganden i statuterna, som jag nyss anförde, måste det vara obestriddigt, att den samlade sakkunnigutredningen giver vid handen, att ingen annan än Tegen lagligen kunde utnämnas till innehavare av denna professur.

Denna lagligen oundgängliga och för envar, som läst sig in i ärendet, uppenbara konsekvens avvärjdes av universitetsmyndigheterna med allehanda osakliga synpunkter, resulterande i att Nyman sattes främst av humanistiska sektionen (med stor majoritet) och av större konsistoriet (med knapp majoritet) samt förordades till ämbetet av tjänstförrättande kanslern för Lunds universitet. Det skulle föra för långt att här följa osakligheterna hela vägen på deras stolta triumftåg. Jag nöjer mig här med att blott visa, hur de omhuldades i själva toppen, nämligen av prokanslern vid Lunds universitet, då tjänstförrättande kansler för samma

universitet. I sådant avseende kan jag emellertid begränsa mig till att endast anföra följande transumt av ett av mig författat

»Öppet brev till t. f. kanslern för Lunds universitet herr biskopen Edward Rodhe.

Denna sak (sc. det obestriddiga i Tegens lagliga företräde framför Nyman på grund av den samlade sakkunnigutredningen) har av professor Nygren i protokollet den 14 september 1929 uttryckts så, att mot

'Nymans förhållande till vissa elementära vetenskapliga krav riktats anmärkningar av så graverande natur, att varje tanke på hans placering i första rummet till den sökta professuren måste vara utesluten, om dessa anmärkningar vore berättigade.'

Detta uttalande har ingen kunnat gendriva. Och anmärkningarnas riktighet har med en saklig kraft, omöjlig att tillbakavisa, ådagalagts. Men den lagligen oundgängliga konsekvensen har man med allehanda osakligheter försökt förebygga.

Dessa försök synas, herr biskop, ha nått en särskild fullkomning i Edert i Eder egenskap av tjänstförrättande kansler för Lunds universitet avgivna utlåtande, vari Ni behagat förordna Nyman till ämbetet. Edert utlåtande innehåller icke någon saklig argumentation utan något helt annat. Vad detta är för något torde framgå av nedanstående och icke av mig behöva särskilt karakteriseras eller benämnas.

Ni börjar med påståendet, att här skulle föreligga en 'sällsynt svår befordringsfråga'. Jag hänvisar till det föregående och tillåter mig fråga, vari svårigheten ligger. Då alla sakliga synpunkter göra det klart omöjligt att bringa något annat än Tegens företräde framför Nyman i överensstämmelse med statuternas uttryckliga stadganden, kan här omöjligens utletas någon annan svårighet än besväret att med särskild eftertanke läsa sig in i akterna. Men när Ni försöker Eder på att vindicera laglig grund för Nymans placering före Tegen, då måste det medgivas, att Ni företagit ett konststycke, vars svårighet förvisso överstigit Edra krafter och som jag trotsar även en aldrig så klipsk ande att gå i land med.

Ni medgiver öppet, att professorerna Hägerströms och Phaléns kritik av Nyman 'förefaller vara helt förkrossande och för befordringsärendet avgörande'. Ni medgiver vidare uttryckligen, att professor Hägerström 'synes icke sakna fog' för sin anmärkning mot Nyman för bristande noggrannhet. 'Det finns utan tvivel', säger Ni, 'fläckar av angiven art i Nymans författarskap.' Dessa medgivanden böra ses mot bakgrunden av, att Ni icke kunnat anföra tillstymmelse till *sakligt* skäl för att vissa Hägerströms och Phaléns — av övriga sakkunniga obeaktade — förkrossande anmärkningar mot Nyman skulle innebära den ringaste överdrift. (Edert sätt att likväl söka bortförklara dem skall nedan belysas.) Detta oaktat vågar Ni till Nymans förmån andraga professorerna Larssons, Liljeqvists och Grotenfelts utlåtanden *utan att därvid låtsas om*, att dessa utlåtanden förnuftigtvis måste förlora sin kraft, enär de vila på ett förbiseende av just det, varå professorerna Hägerström och Phaléns ifrågavarande förkrossande kritik vilar. Ni citerar och beaktar ett för Nyman högst fördelaktigt uttalande av professor Larsson. Ni måste icke ha förstätt, att i och med riktigheten av professorerna Hägerströms och Phaléns ifrågavarande kritik de övriga sakkunniges fördelaktiga omdömen om Nyman — just med hänsyn till deras förbiseende av grunderna för sagda kritik

— till väsentlig del äro att betrakta såsom *sakligt falska* omdömen. Det fordras en utomordentlig brist på rättskänsla för att åberopa sig på sådana omdömen, om man verkligen insett deras halt.

Att Ni på detta sätt mot varandra ställt å ena sidan professorerna Larssons, Liljeqvists och Grotenfelts, å andra sidan professorerna Hägerströms och Phaléns utlåtanden föranleder också ett annat observandum. Ni säger i början av Edert yttrande, att i denna fråga 'åtskilliga omständigheter inträffat, som kunde giva mig grundad anledning att framställa vissa allvarliga erinringar'. Detta uttalande är visserligen något sfinxartat. Men om jag i detta sammanhang bortser från den av osannfärdighet präglade försvarsskrift, varmed Nyman i ärendet riktat vår filosofiska litteratur, så måste Ni ovillkorligen framför allt annat ha haft i sikte det genom sin besinningslöshet enastående uppträdande, som professor Liljeqvist låtit sig komma till last vid ärendets behandling i universitetets konsistorium. Tror Ni verkligen, herr biskop, att en person, som gjort sig skyldig till sådana förlöpningar som professor Liljeqvist, förlöpningar vid behandling av just det ärende, i vilket han kort förut fungerat som sakkunnig, förlöpningar inneslutande personliga smädelser mot medsakkunnige och kolleger i konsistoriet, förlöpningar, mot vilka konsistoriet självt nödgats på mest uppseendeväckande sätt att skarpt reagera — tror Ni verkligen, att en person, som i just detta ärende dokumenterat sig genom dylika handlingar, kan ha haft den nödiga besinningen för att utföra en opartisk granskning av och fälla opartiska omdömen om de sökandes meriter? Anser Ni verkligen, att sakkunnigen Liljeqvist, efter vad som i ärendet förekommit, kan i avseende å förmåga av objektivitet ställas i paritet med professorerna Larsson, Grotenfelt, Hägerström och Phalén? Sådan åsikt tycks Ni dock ha haft, att döma därav att Ni icke hesiterat för att — t. o. m. två gånger, både i början och slutet av Edert utlåtande — på fullt allvar åberopa Eder därpå, att professor Liljeqvist givit Nyman ett 'markerat' företräde framför Tegen; ja, till allra sist åberopar Ni Eder ännu en tredje gång på denna utomordentliga auktoritet, i det att Ni låter Eder slutliga ståndpunkt bestämmas bland annat därav, att Nyman erhållit första rummet av 'tre sakkunniga'.

Det avgjort viktigaste är emellertid, att Ni icke förstätt, att det efter professorerna Hägerströms och Phaléns utredningar — av skäl som jag hänvisat till — är logiskt omöjligt att låta dessas omdömen om Nyman ens uppvägas långt mindre överflyglas av de tre övriga sakkunniges. Det är på flera olika vägar, Ni synes tro Eder kunna komma från detta förhållande. Det har stort intresse att något granska dessa vägar.

I.

Ni försöker först med det förbluffande påståendet att professorerna Hägerströms och Phaléns kritik 'i själva verket ligger på samma linje som Grotenfelts'. Därmed skall uppenbarligen åt professor Grotenfelt, som placerat Nyman före Tegen, vindiceras en vederhäftighet i fråga om blick för Nymans svagheter, som skall vara jämförlig med Hägerströms och Phaléns. Låt oss emellertid nu undersöka den gemensamma linjen. För enkelhetens skull och då Hägerström i de, efter vad jag påvisat, här intresserande och avgörande frågorna är fullständigare än Phalén, kan jag nöja mig med en jämförelse mellan framför allt professor Hägerström å ena sidan och professor Grotenfelt å den andra. I vad man professor

Hägerströms ifrågavarande anmärkningar ytterligare stödas av professor Phaléns är ju dessutom fullkomligt likgiltigt, *eftersom deras saklighet är till full evidens ådagalagd*. De särskilda gravamina, som dokumenterats emot Nyman, men förbisetts icke blott av de sakkunnige professorerna Larsson och Liljeqvist utan även av professor Grotenfelt, äro nu i sammanfattning följande.

1. Nyman har i *huvudpunkter* i sin forskning på det mest vårdslösa sätt kommit med falska citat samt med vilseledande citat, ävensom gjort falska användningar av citat.

2. Nyman har begagnat sig av andras översättningar av svårtydda grekiska texter icke blott utan att ange källan utan på ett sådant sätt (t. ex. genom andragande av olika grekiska läsarter), att han framkallat skenet av att själv ha analyserat texterna. Det är *bevisat*, att Nymans ifrågavarande underlåtelse icke berott på vårdslöshet utan varit fullständigt *avsiktlig*.

3. När källan till en översättning varit svensk och sålunda lättare tillgänglig för svenskar, har Nyman angivit sin källa.

4. Den underliga metod och den missaktning för litterära fakta, som till överflöd konstaterats från Nymans specimationsarbeten, har fått en särskild belysning i den försvarsskrift han utgivit. Här vimlar det av osannfärdiga uppgifter. Som exempel kan anföras den hänsynslöshet, varmed han söker bemöta den under 2. här förut berörda anmärkningen. Han hävdar, att han underlåtit anför sin källa av den anledning, att han i själva verket skulle ha använt flera källor, vilka han jämfört med varandra under egen analys av de grekiska texterna. Han hade sålunda åstadkommit en självständig översättning, som han själv borde svara för. Det vore därför av ren 'granntyckthet', som han icke kunnat anför någon källa. I anledning härav har professor Hägerström låtit avtrycka och vid sidan av varandra ställa olika tyska översättningar av grekiska texter. Det har därvid visat sig, att Nyman städe följt blott en viss översättning och det på det mest kritiklösa sätt. Om vare sig jämförelse eller egen analys från Nymans sida eller överhuvud annat än tanklös översättning av tyska översättningar kan ej vara tal. Detta som sagt blott *ett* exempel på osannfärdigheterna i Nymans ifrågavarande skrift. — Man kunde visserligen vilja säga, att det ej får vid detta ärendes avgörande fästas avseende vid denna skrift, tillkommen som den är efter specimenstiden och framdriven av för Nyman synnerligen pressande förhållanden. Dess betydelse för befordringsärendet synes likväl ofrånkomlig i vissa avseenden. De metoder, som förf. i densamma använder, äro blott en vidare utveckling av dem, som han förut tillämpat i sina specimen. I densamma träder öppet fram den 'vetenskapliga' läggning, som redan förut ådagalagts. Vidare är det ju tydligt, att ingen vetenskapsman, som är genomträngd av intresset för sanningen och som sålunda *är* en verklig vetenskapsman, hur mycket han än av omständigheterna pressades, skulle vilja befläcka sig med sådana medel, som Nyman använt i sin försvarsskrift. Visserligen är att säga, att enligt statuten för universiteten moraliska grunder i allmänhet icke få åberopas vid befordringar till professorsämbeten. Jag har själv upprepade gånger kämpat härför. Men den *vetenskapliga* moralen tillhör den vetenskapliga skickligheten och kan förty icke bortses från vid dessa befordringar. Den som känner sig oförhindrad att bluffa på det vetenskapliga området, den som i en strid i vetenskapliga frågor icke väjer för osannfärdiga uppgifter, han saknar den första betingelsen

för vetenskaplig skicklighet. Hur kan det överhuvud vara möjligt att bygga vidare på en sådan persons forskningar? Då det ju icke låter sig göra att kontrollera sanningsenligheten i alla uppgifter i en vetenskapsmans alster, måste en sådan vetenskapsmans produktion genom sin otillförlitlighet bli värdelös. Detta allt oaktat kunde jag hava underlåtit att här omnämna Nymans försvarsskrift. Den behöver för själva sakfrågan alls icke anföras. Samtliga anmärkningar, som lagligen utsluta Nymans företräde till ämbetet, äro grundade i hans specinationsarbeten. När jag likväl berört denna skrift, har det skett, enär densamma genom den bjärta belysning, den kastar över professorerna Larssons och Grotenfelts godtrogna omdömen om Nyman, är ägnad att också i särskild belysning ställa Edert och vissa andras handlingssätt i detta ärende, vilka framhådat i att i sitt slutomdöme blunda för den förkrossande kritik, som framställdes mot Nymans specinationsarbeten.

Herr biskop, jag beder Eder härefter ha godheten *utpeka de ställen* i professor Grotenfelts utlåtande, varest han givit åtminstone någon ansats till sådan kritik av Nymans 'vetenskapliga' metoder, som nu berörts. Ni förstår nog, att det är denna kritik, som i första rummet föranlett professor Hägerströms inkompetensförklaring av Nyman. Finnes hos professor Grotenfelt icke ens någon ansats till kritik av detta slag, är det meningslöst att komma med påståendet, att hans kritik låge på samma linje som professor Hägerströms.

Den förkrossande kritik, som av professorerna Hägerström och Phalén riktats emot Nyman för slarv och ytlighet i tänkandet, har icke heller något motstycke i professor Grotenfelts utlåtande. Möjligen kan sägas, att hos professor Grotenfelt finnes en *ringa ansats* till den genomgående kritik, som i detta stycke ägnats Nyman av professorerna Hägerström och Phalén. Men att härav taga anledning överföra professor Grotenfelt, som satt Nyman före Tegen, på samma kritiklinje som de båda nämnda är orsonligt. Saken förbättras icke av att Ni själv gör en viss reservation mot Edert eget antagande av gemensam linje: 'skalan är glidande, och det är långt mellan ändpunkterna'. Det enda som sakligt kan utvinnas genom en jämförelse på denna punkt mellan professor Grotenfelts och de båda andras utlåtanden är, att den förre icke varit tillräckligt grundlig utan förbisett det mest graverande tankeklarvet hos Nyman samt att *redan* med hänsyn härtill hans knappa förord för Nyman borde lämnas ur räkningen. Ty det är att märka, att de båda Uppsalaprofessorernas kritik även i detta avseende är belagd med ovedersäglig argumentation, som varje åtminstone akademiskt bildad person kan följa. Det bör nämligen beaktas, att kritiken i fråga alls icke berör några intrikata filosofiska spörsmål. I sådana spörsmål kunna naturligtvis olika filosofiska ståndpunkter spela roll, och lekmannen kan där på grund av oförmåga att följa argumentationen vara nödgad böja sig för auktoriteterna. Om dylika spörsmål rör sig, som sagt, här icke saken. Av utrymmesskäl kan jag icke närmare gå in på denna utan får hänvisa till respektive sakkunnigutlåtanden.

II.

Ni har, enligt Edert utlåtande, 'åter och åter' företagit vissa särskilda 'grubblrier', vilka bidragit till, att Ni blott kan 'tillmäta professorerna Hägerströms och Phaléns kritik av Nyman en i viss mån begränsad räckvidd'. Dessa grubblrier utmytna däri, att, enligt Eder förmodan, de kri-

tiserade bristerna hos Nyman vore intimt förbundna med dennes *allmänna filosofiska ståndpunkt*. Ni menar sålunda, herr biskop, att det tillhör en särskild filosofisk ståndpunkt, att man åberopar falska citat, citerar på vilseledande sätt samt gör falsk användning av riktiga citat. Ni tycks också mena, att till sådan ståndpunkt hör, att man vid fullkomligt tanklös användning av andras översättningar av grekiska texter hos läsaren framkallar den tron, att man själv gjort översättningarna och den därför nödiga analysen. Ja, har Ni något sinne för konsekvens, så måste Ni också mena, att de av professor Hägerström i dennes Genmäle uppvisade osannfärdiga uppgifter, som Nyman lämnat, äro uttryck för en särskild filosofisk ståndpunkt, som man måste visa den största respekt. Till sist måste Ni, om Edra grubblerier av Eder verkligen tagits på allvar, jämväl tro, att de svagheter hos Nyman, som av professor Hägerström betecknats såsom *tankeelarv*, kännetecknade en filosofisk ståndpunkt, som man måste vara synnerligen angelägen att se representerad vid våra universitet.

Dessa reflexioner innefatta inga smädelser mot Eder. De torde få erkännas ha den mest sakliga grund i Edert utlåtande. Ty förgäves skall Ni här försöka hävda, att Ni med Edra 'grubblerier' icke avsett professor Hägerströms kritik av nu berörda slag. Ett dylikt försök måste misslyckas av två skäl.

1:o) Om Ni icke velat sudda över denna kritik genom Edra fraser om olika respektabla ståndpunkter, hur skulle Ni då i det slutliga avgörandet kunna ställa tre sakkunnige mot två utan att låtsa om, att de tres utlåtanden med ofrånkomlig logik afficierades genom förbiseendet av de *fläckar* i Nymans författarskap, vilkas fakticitet Ni själv nödgats medgiva?

2:o) I professor Hägerströms inkompetensförklaring av Nyman lägges en särskild vikt vid Nymans metoder med falska citat och citatanvändningar samt hans sätt att låta ett falskt sken av självständighet falla över av honom använda textöversättningar. Det är uteslutet att påstå någonting angående det resultat i avseende å Nyman, till vilket denne sakkunnige skulle ha kommit, därest icke just detta varit föremål för hans uppmärksamhet. Därav följer att Edert tal om olika filosofiska ståndpunkter till minskning i betydelsen av professor Hägerströms kritik måste anses fullständigt grundlöst *över hela linjen*, intill dess att Ni med eller utan hjälp av särskilda experter visar upp, att Nyman representerar något, som med respekt kan kallas filosofisk ståndpunkt *och som skulle ha varit anledningen* till professor Hägerströms förkrossande kritik av Nymans produktion. Så länge Ni icke kan prestera åtminstone något i riktning av bevis härför, måste Edert förfaringssätt jämväl därutinnan betecknas såsom genom sin osaklighet rent hänsynslöst, att Ni i slutavgörandet åberopar professorerna Larssons, Liljeqvists och Grotenfelts placering av Nyman före Tegen utan att reducera betydelsen av denna placering på grund av dessa sakkunniges förbiseende av det, som Ni själv måst beteckna som *förkrossande* för Nyman och som *fläckar* i hans författarskap.

III.

Här skulle jag nu, om utrymmet det tillåte, vilja sammanföra alla övriga Edra metoder att avlägsna Eder från Tegens sakligt ofrånkomliga företrädare framför Nyman. Som det nu är, nödgas jag emellertid inskränka mig till blott ett par av dessa metoder.

Till förringande av kraften i professor Hägerströms inkompetensförklaring av Nyman utspelar Ni med en alldeles särskild aplomb, att professor Phalén dock trots allt giver Nyman full kompetens. Ni bagatelliserar, att professor Phalén hos Nyman dock uttryckligen funnit så 'svåra brister, att man skulle kunna känna någon tvekan om kompetensen'. Oaktat denna professor Phaléns ståndpunkt finner Ni hans kompetensförklaring av Nyman ha 'avgörande betydelse' för Eder. Eftersom nu professor Phalén dock på mest otvetydiga sätt föredrager Tegen framför Nyman, kan Edert tal om 'avgörande betydelse' icke åsyfta något annat, än att professor Phaléns resultat utvisade, att professor Hägerströms utlåtande förtjänade mindre tilltro. Detta är dock ett oerhört tilltag av Eder gentemot en sakkunnig, som genom sin sällsynt omspannande kapacitet vid utförande av sitt uppdrag gjort upptäckter i mest väsentliga avseenden angående Nyman, vilka undgått samtliga övriga sakkunnige; gentemot en sakkunnig som icke i någon punkt, icke i den allra minsta lilla detalj, kunnat överbevisas om annat än saklighet och återigen endast saklighet; gentemot en sakkunnig vars omdömesförmåga i filosofiska frågor man åtminstone icke skall våga sätta efter någon av hans medsakkunniges. I stället för detta Edert tilltag borde Ni ha observerat, att professor Hägerströms anmärkningar mot Nyman för inkorrektet i meddelandet av litterära fakta till största delen sammanhänge med den senares utnyttjande av översättningar från grekiskan. Det är ett faktum, att professor Phalén icke på samma sätt som professor Hägerström kan behärska hit hörande grekiska texter. De anmärkningar, som professor Hägerström i detta avseende framställt, voro helt enkelt obekanta för professor Phalén (liksom sannolikt för de tre övriga sakkunnige). Vilket resultat professor Phalén kommit till, om han känt till dem, är omöjligt att säga, om ock den tvekan angående kompetensen, han dem förutan givit uttryck åt, pekar i viss riktning.

Ni finner det vidare tala till Nymans förmån, att i sektion och konsistorium ingen instämt i professor Hägerströms inkompetensförklaring av Nyman. Varför påpekar Ni då icke hellre t. ex. att slavisten, professor Agrell, förklarar professor Hägerström inkompetent att bedöma Nymans psykologiska undersökningar? Varför andrager Ni icke sådana kraftiga uttalanden till Nymans förmån, när Ni nu överhuvud synes så imponerad av de många rösterna för Nyman, oberoende av om dessa ha saklig grund? Särskilt anmärkningsvärt finner Ni det, att professorerna Nygren och Aulén icke följt professor Hägerströms inkompetensförklaring. Också om så vore, kunde väl detta förhållande icke förringa betydelsen av de fakta, som professor Hägerström utrett.

Till sist bör kanske icke alldeles förbigås, att Ni återoppar Eder på konsistoriets majoritet till förmån för Nyman. Med denna majoritet förhåller det sig på följande sätt. Konsistoriet har två gånger yttrat sig i saken, den 4 maj och 14 september 1929. Förra gången, innan arten av Nymans försvarsskrift var fullt tydlig, placerades Nyman av 10 och Tegen av 8 på första rummet. Den närmare granskningen av voteringen giver emellertid vid handen, att 'ärendet från *saklig synpunkt sett* givit ett tydligt utslag till Tegens favör' (professor Aulén i konsistoriet den 14 september 1929). När konsistoriet efter Tegens Besvär och professor Hägerströms Genmäle ånyo behandlade saken, stodo 7 röster för Nyman mot 7 röster för Tegen. 'Majoritet' fick här Nyman endast genom rektors utslagsröst. Denne har emellertid en högst kuriös motivering. Rektor andrager bland

annat att professorerna Liljeqvist(!) och Grotenfelt förklarar sin uppskattning av Nymans skicklighet i det väsentliga oberörd av professor Hägerströms kritik av Nymans produktion. Som om det vore något givet, att en vetenskaplig fackman offentligen plägade erkänna sig överbevisad om sina misstag! Erfarenheten visar, att sådant erkännande förutsätter en högst ovanlig moralisk styrka, som t. o. m. inom professorskretsar torde vara ytterst sällsynt. Bland övriga 6 röster för Nyman märkes den utomordentligt objektive professor Liljeqvist. De återstående 5 hava icke ens försökt att bortförklara de fakta, som, efter vad här visats, måste ha avgörande betydelse till Nymans eftersättande för Tegen. *Sakligt* blir det alltså direkt falskt att motivera Nymans företräde med konsistoriets majoritet.

Herr biskop, jag betvivlar icke, att Ni vid avgivande av Edert utlåtande till Konungen handlade efter Eder övertygelse. Men detta förändrar icke det faktum, att Edra grunder reellt sett äro alltigenom falska. Saken har genom Edert utlåtande kommit i ett den allmänna rättskänslan allvarligt kränkande läge.

Nu behandlade förord av biskopen följdes av Kungl. Maj:t. Då något som helst stöd för ett sådant beslut icke kan utletas vare sig i statuterna eller i annan lag, har man i intresserade akademiska kretsar ventilerat bland annat följande frågor:

1. Männe biskopen vid sitt förord för Nyman varit influerad av vetenskapen om en ecklesiastikministerns på ett tidigare stadium hysta uppfattning, att Nyman vore den till ämbetet mest skicklige, och statsrådet med hänsyn härtill i trots av senare tillkomna tvivel angående rangordningen mellan de sökande funnit sig böra vidhålla sin först intagna ståndpunkt? Ett sådant spel bakom kulisserna vore dock i våra dagar allt för ovärdigt både en biskop och en ecklesiastikminister. Att en sådan fråga kunnat uppkomma beror naturligtvis därpå, att biskopen icke kunnat anföra något med statuterna förenligt, förnuftigt skäl för sitt förord. Då lagens ståndpunkt här hade understrukits av ett stort antal medlemmar av större akademiska konsistoriet, varibland även samtliga teologer därstädes, samt särskilt av en bland dessa senare, professor Nygren, hävdats med utomordentlig klarhet och kraft, har man icke kunnat finna någon annan psykologisk förklaringsgrund för biskopens handlingssätt, än att den lagliga ståndpunkten i allt fall vore tillspillogiven genom ecklesiastikministerns ifrågavarande ställningstagande.

2. Männe ecklesiastikministern menat, att skyldig respekt för professor Hans Larsson — den blide meditatören, ledamoten av svenska akademien, på goda grunder omfattad med den största popularitet — fordrade, att dennes sakkunnigutlåtande icke bleve desavouerat genom Tegens utnämning?

3. Männe ecklesiastikministern såsom professor i grekiska trott sig kunna mästra professor Hägerströms kritik av Nyman med hänsyn till

vissa översättningar av grekisk filosofi och dessa översättningars användning? Blotta tanken på en dylik Chronschoughsartad självöverskattning hos ecklesiastikministern är givetvis att utan vidare avvisa. I dessa översättningar är det jämte språkliga kunskaper fråga om intim förtrogenhet med den grekiska filosofiens tankebanor. Ingen torde våga, även om han ville, bestrida, att professor Hägerström på detta område är en av samtidens främsta kapaciteter. Men även om ecklesiastikministern verkligen varit kompetent till sakkunnig i frågan, skulle det ha stått i strid med andan i statuterna, att han plötsligt kastade in sin sakkunskap i den hemliga okontrollerbara beredning, som föregått utnämningen.

Dessa frågor innefatta icke några insinuationer. Det är ett faktum, att de inom för vårt befordringsväsende intresserade kretsar allmänt diskuteras. Uppfattningen är faktiskt den, att sådana synpunkter som de nu berörda i *verkligheten* varit bestämmande för ecklesiastikministern, vare sig de nu framträtt i beredningen av ärendet eller icke, något som ju ingen utomstående kunde känna till. För egen del finner jag en sådan uppfattning oantaglig. Men *statsmakterna böra veta*, att just i de kretsar, vilka av sitt intresse för *saklig* behandling av de akademiska befordringsärendena förmåtts att studera dessa, en sådan uppfattning vunnit insteg. Man har funnit det alltför oförnuftigt, att ecklesiastikministern *med statuternas 1 och 53 §§ för ögonen* skulle kunnat taga någon som helst hänsyn till professorers och kanslers *röster såsom sådana*, d. v. s. även omotiverade eller fotade på sakligt uppenbart ohållbara grunder. För egen del ser jag saken så, att ecklesiastikministerns handlingssätt i förevarande fall måste impliera uppfattningen, att Kungl. Maj:t icke är skyldig följa en sådan författning som statuterna för universiteten. En sådan uppfattning förefaller mig visserligen vara fullständigt omöjlig att försvara. Men vore densamma riktig, då fordrade konsekvensen i rättssäkerhetens intresse att — intill dess en sådan abderitisk ordning hunnit bringas ur världen — en statsminister vid regeringstillträdet meddelade, vilka författningar som komme att hörsammas och vilka icke.

Några år före detta befordringsärende skulle vid samma universitet tillsättas en professor i sanskrit *med jämförande indoeuropeisk språkforskning*. En granskning av samtliga de fyra sakkunnigutlåtandena gav vid handen, att vart och ett av dem i *sak*, om också icke alla formellt, gav klart företräde åt sökanden Charpentier framför sökanden Petersson. Universitetsmyndigheterna drevo det likväl därhän, att Petersson utnämndes. Motiveringen var rent grotesk. Petersson var nämligen så gott som inkompetent i sanskrit. Myndigheterna grepo nu utan vidare ur luften den för framgången av deras intentioner nödvändiga premissen: sanskrit utgjorde blott ett *biämne* i professuren, som till huvudämne hade jämförande indoeuropeisk språkforskning! Närmare detaljer angående den brutala olagligheten i detta förfaringsätt har jag utvecklat i ett par

artiklar, publicerade i Socialdemokraten den 11 december 1923 och Arbetet den 15 januari 1924.

Båda dessa fall visa hän på en företeelse, ägnad att i stor utsträckning hämma den avsedda verkan av sakkunniginstitutionen, nämligen på möjligheten för universitetsmyndigheterna att i befordringsärenden *utan någon som helst ansvarspåföljd* kunna med snart sagt obegränsad godtycklighet utnyttja sakkunnigutredningen för sina speciella intressen. De två berörda fallen äro i sådant avseende alldeles icke unika. De äro endast såtillvida mera enastående, att det godtyckliga förfarings sättet i dem låter avslöja sig på ett relativt enkelt sätt. Ofta ligger saken så till, när man vill krängla sig ifrån det objektiva resultatet av sakkunnigutredningen, att man söker vinna sitt syfte t. ex. genom att beträffande *en* sökande samla huvudsakligen av utredningen framgående *förtjänster*, beträffande *en annan* huvudsakligen därav framgående *fel*, och därefter anställa jämförelse dem emellan, eller genom att utan objektiva skäl förklara sig finna en viss av utredningen framgående synpunkt särskilt betydelsefull eller rentav utslagsgivande o. s. v. Med andra ord, bristen på ansvarspåföljd gör, att den ofta mycket vidlyftiga sakkunnigutredningen kan utnyttjas såsom skenbar basis för en *det verkliga läget förvridande sammanställning* av synpunkter. Vinnes i de olika instanserna majoritet för en sådan politik, så bildar denna gemenligen grundlaget också för kanslerns förord och Kungl. Maj:ts utnämning. Det hör till de rent unika undantagen, att kanslerns förord bildar något korrektiv emot godtyckligheten, när den väl en gång bemäktigat sig majoriteten inom universitetet. Detsamma gäller Kungl. Maj:t, som nu ytterligare har kanslerns förord att stödja sig på.

Att de två befordringsärenden, som jag här ovan direkt påpekat, båda tillhörde Lunds universitet får icke missförstås. Förhållandena i Uppsala äro fullkomligt likartade. Som exempel härpå kan jag erinra om tillsättandet av professorerna i exegetik 1927 och dogmatik och moralteologi 1929. Vidare får jag hänvisa till ett par här nedan berörda fall.

Hittills har jag haft i sikte *sakkunnigutredningens* godtyckliga användning till paralyserande av statuternas föreskrift om professorsämbetenas besättande efter graden av vetenskaplig skicklighet. I många fall saknas givetvis all frestelse att förvrida sakkunnigutredningen. Detta kan stundom bero därpå, att man fått en sakkunnigutredning efter sitt sinne. Detta åter kan än vara en ren tillfällighet, än en följd av särskilda bemödanden. Att i det enskilda fallet på fullt bindande sätt verifiera förekomsten av det senare alternativet är givetvis icke lätt. Men det är också överflödigt. Det säger sig ju självt, att en utsedd sakkunnig, lika väl som en annan domare, kan komma att stå i en sådan situation, att han saknar förutsättningar att med nödig objektivitet — däri även inbegripet nödig sakkunskap för *allsidigt* bedömande av *samtliga* sökande — avgiva sitt utlåtande. Det säger sig också självt, att ett val av sådan sakkunnig

kan stå i visst samband med en eller flera fakultetsledamöters önskan att få en viss sökande utnämnd till professuren. Ehuru det måste vara angeläget att få befordringsförfarandet särskilt reglerat med hänsyn till föreslagen eller utsedd sakkunnigs jävighet, oberoende av om förslag eller utseende av jävig sakkunnig står i samband med sådan önskan eller icke, anser jag mig dock här för fullständighetens skull böra direkt peka på några fall, i vilka sådant samband mycket väl kan ha förelegat.

Först är därvid att uppmärksamma vissa egendomliga handlingssätt vid återbesättandet av sanskritprofessuren i Uppsala 1925, varom hänvisas till min inlaga till Konungen den 26 januari 1926, tryckt under titeln »Böra professorers ämbetsgärningar vara emot allt åtal fredade?».

Såsom rätt uppseendeväckande torde även det extra sakkunnigval kunna betecknas, som på förslag av humanistiska sektionen i Lund skedde 1929 för återbesättande av professuren i sanskrit med jämförande europeisk språkforskning. Docent Sköld, ende sökanden till denna befattning, hade redan av två i dessa ämnen kompetenta sakkunnige förklarats skicklig till ämbetet. Men en tredje sakkunnig, notoriskt inkompetent som sakkunnig för *ifrågavarande* professur och vilken blott yttrade sig om en viss mindre del av Skölds produktion, hade funnit denna del bristfällig. Sakkunnigen ifråga förklarade uttryckligen, att han icke uttalade sig om Skölds skicklighet över huvud för professuren. Det är uppenbart, att, såvitt befordringsärendet skulle i fortsättningen handläggas på basis av denna sakkunnigutredning, Skölds skicklighet till ämbetet måste vara till full evidens ådagalagd. När icke förty universitetets större konsistorium förklarade honom icke skicklig, måste detta betraktas såsom ett byråkratiskt övergrepp i flagrant strid med statuterna. Emellertid återförvisade Kungl. Maj:t ärendet till universitetet för utseende av ytterligare en sakkunnig. Det är det sakkunnigval, som nu skedde, vilket måste betecknas såsom, lindrigt talat, uppseendeväckande. Till extra sakkunnig utsågs nämligen professor Charpentier i Uppsala. Vad som gjorde detta sakkunnigval anmärkningsvärt är följande omständigheter.

En kompetensförklaring av Sköld från Charpentiers sida skulle i själva verket innebära, att denne desavouerade sin gamle lärare, avlidne professor Johansson, som i konkurrensen mellan Sköld och Charpentier om den av den senare numera innehavda professuren i mycket starka ordalag förklarar Sköld inkompetent till densamma. Detta får här särskild betydelse, enär det är allmänt bekant, att professor Johansson på allt sätt verkat för Charpentiers vetenskapliga framgång gentemot de — också med tanke på den utomordentliga intensitet, varmed akademiska fejder ofta bedrivs — verkligen enastående attacker, för vilka Charpentier varit utsatt. Det är tydligt, att vanlig mänsklig, i och för sig synnerligen aktningvärd pietetskänsla för professor Johanssons minne — som Charpentier för övrigt givit vackra bevis på — kunde verka hämmande på Charpentiers förmåga att objektivt bedöma Skölds vetenskapliga meriter. Därmed be-

strides självfallet icke, att Charpentier personligen i detta avseende befinner sig i fullkomligt god tro, något som jag för min del anser höjt över varje tvivelsmål, men vilket är en sak som icke hör hit. Man har vidare att märka, att Sköld för ett antal år sedan offentligen utsatt Charpentiers vetenskapliga meriter för skarp kritik, att han, som nämndes, konkurrerat med Charpentier om den professur, som denne nu innehar, samt att Charpentier under årens lopp ingalunda stuekit under stol med sin åsikt om Skölds bristande skicklighet för en professur av ifrågavarande slag. Det är näppeligen tänkbart, att tillskyndarna av Charpentiers val till sakkunnig skulle kunna ha varit i fullständig okunnighet om, att dennes värdering beträffande Sköld ginge i negativ riktning. — Till detta har man nu att lägga följande fakta. Professorerna Lidén och Konow hade utan tvekan förklarat Sköld skicklig till professuren. Det var vidare — genom omständigheter, som här icke behöva anföras — dokumenterat, att Europas kanske främsta auktoriteter på området professorerna Meillet, Wackernagel, Liebich, Pedersen och Baudouin de Courtenay, ävensom professorerna Turner och Hujer förklarat sig anse Sköld kompetent till en ifrågavarande befattning. Situationen vid detta sakkunnigval var sålunda faktiskt den, att näppeligen någon fackman utanför Skandinavien, ingen fackman i Danmark, ingen i Norge och *ingenutom Charpentier* i Sverige kunde förmodas anse Sköld inkompetent till ämbetet. Det är mot bakgrunden icke mindre av allt detta än av det föregående, förut omnämnda byråkratiska övergreppet mot Sköld, som man har att se Charpentiers val till sakkunnig. Det är därigenom, som detta val måste betraktas såsom uppseendeväckande, för att nu icke använda ett starkare, mera träffande ord. Detta får emellertid icke missförstås. Naturligtvis är det absolut uteslutet, att det övervägande flertalet av dem, som medverkat till detta val, skulle därvid ha haft några särskilda avsikter. Men det bär i hög grad sannolikhetens prägel, att detta val från dess speciella tillskyndares sida utgör ett led i den förföljelse mot Sköld, som förut hade utmynnat i ovanberörda byråkratiska övergrepp mot honom, för vilket hela universitetet olyckligtvis kommit att *formellt* stå ansvarigt.

Ifråga om sakkunnigs jävighet bör även nämnas, att denna — även utan att yttre jävsgrunder kunnat anföras — givetvis kan tillräckligt tydligt framträda genom själva sakkunnigutlåtandets beskaffenhet. Ett flagrant exempel härpå erbjödes i det fall, som fått sin dokumentering i en inlaga till kanslern för rikets universitet den 21 december 1929 av docenten Erik Rooth, vilken inlaga utgivits av trycket under titeln »Inkompetensförklaring utan motivering». Oaktat den ifrågavarande sakkunnigens handlingssätt här karakteriseras genom en — dessförinnan lyckligtvis i befordringsärenden icke ådagalagd — betänklig oförmåga av objektivitet, lades det likväl till grund för myndigheternas behandling av ären-

det. Visserligen gällde det här en professur vid Göteborgs högskola. Men den sakkunnige var universitetsprofessor.

Till sist må i detta sammanhang erinras om ärendet angående återbesättande av professuren i botanik och praktisk ekonomi vid Uppsala universitet. Professor Juel, föregående innehavare av professuren, var jämväl prefekt för botaniska trädgården och museet och hade såsom sådan i trädgården en ekonomiskt fördelaktig bostad. Professor Svedelius, innehavare av den andra botanikprofessuren vid universitetet, har helt naturligt intresse av att förvärva denna prefektur och den därmed förenade bostaden. Professor Svedelius är självskriven till detta förvärv, om en av de sökande till den lediga professuren, nämligen professor Skottsberg i Göteborg, blir utslagen. Skulle åter professor Skottsberg utnännas, blir situationen en annan. Professor Skottsberg har nämligen sådana meriter för övertagande av nämnda prefektur, att de väl kunna upptaga en tävlan med professor Svedelius'. Under hela detta befordringsärendes gång och dessförinnan, när professor Svedelius i strid med professor Juels uppfattning genomdrev möjligheten av prefekturernas förening jämväl med den av professor Svedelius innehavda professuren, har ingenting förekommit från professor Svedelius' sida, som icke stode i överensstämmelse med professor Svedelius' eventuella önskan att förvärva prefekturerna ifråga. Under dessa förhållanden nödgas en person, vilken det åligger att objektivt bedöma detta befordringsärende, att betrakta professor Svedelius, ehuru icke sökande till professuren, såsom professor Skottsbergs konkurrent.

Självfallet skulle en domare i en med professor Svedelius' jämförlig situation ha funnit sig jävig att taga någon som helst befattning med handläggning av ett ärende, i vars utgång han — åtminstone enligt utåt framträdande omständigheter — hade ett sådant personligt intresse. Professor Svedelius har emellertid icke blott i sektion och konsistorium avgivit vidlyftiga yttranden, gående ut på Skottsbergs utestängande från professuren och avsedda att betraktas såsom i objektivitet likvärdiga med andra under ämbetsansvar avgivna yttranden i ärendet. Han har jämväl på annat sätt utvecklat en verksamhet, resulterande i en stark reducering i Skottsbergs utsikter att utnännas till ämbetet. Professor Svedelius' sektionskollega, professor Sernander, innehavare av professuren i växtbiologi, hade föreslagit Skottsbergs kallelse till den ifrågavarande botanikprofessuren. Professor Sernanders utseende till sakkunnig för bedömning av kallelsefrågan borde varit väl motiverat vid det förhållande, att han tillhör de få i vårt land, som ha kompetens att bedöma stora delar av Skottsbergs vetenskapliga produktion. Nu blev emellertid professor Svedelius överkänslig för jävssynpunkter. Han hävdade, att professor Sernander genom sitt kallelseförslag gjort sig olämplig som sakkunnig. Han utmotade från sakkunnigförslaget kandidater, vilka hade obestridlig kompetens för bedömning av Skottsbergs skicklighet för professuren. Han

medverkade, åtminstone dymedelst, till att sektionen, utom den avgående professor Juel, föreslog tre sakkunnige, av vilka ingen dokumenterat egen kompetens inom de grenar av botaniken (de högre växternas systematik och geografi), inom vilka Skottsberg företrädesvis grundlagt sitt anseende. Därmed var den negativa utgången av kallelsefrågan tryggad. Men icke blott detta. Därmed var också — alldenstund numera kallelsesakkunniga kvarstå såsom sakkunniga i ärendets fortsatta behandling — faktiskt grunden definitivt lagd till en sakkunnigutredning, i vilken Skottsbergs meriter icke kunde bliva behörigen uppskattade. Situationen är med andra ord den, att en sektions- och konsistorieledamot, vilken rättsligen (d. v. s. ur jävssynpunkt) måste betraktas såsom konkurrent till en av de sökande, medverkat till ett sakkunnigval till största förfång för denne sökande. Och denna medverkan bör ses mot bakgrunden därav, att professor Svedelius själv är professor i botanik. Därigenom måste hans medverkan ovillkorligen — särskilt i betraktande av det nyssnämnda försöket att reducera professor Sernanders inflytande på ärendet — få en *dirigerande* karaktär. Sakkunnigutredningen föreligger nu. Dess samlade resultat utvisar, att Skottsberg icke står i första rummet. Följer Kungl. Maj:t denna sakkunnigutredning, så kan det sägas, att professor Svedelius genom sitt deltagande i handläggningen av ärendet faktiskt väsentligen medverkat till att slå ut sin egen konkurrent från prefektoren och bostaden. Det bör kanske för fullständighetens skull påpekas, att det icke var genom sina egna protester, som professor Svedelius hindrades från att *själv såsom officiell sakkunnig* utdöma sin konkurrent från den förmånliga ställningen.

Ett sådant handlingssätt som det sist skildrade är naturligtvis icke typiskt för universitetsmän. Det är tvärtom unikt. Likväl har jag ansett mig böra anföra detsamma här av den anledning, att det inom universitetet godtagits såsom ett tolerabelt handlingssätt.

* *

*

Vad som efter den bild av vissa förhållanden i det akademiska befordringslivet, jag här sökt giva, framträder såsom roten till missförhållandena, synes vara de absolut riskfria möjligheterna för professorerna att i behandlingen av hithörande ärenden förfara, snart sagt, hur godtyckligt som helst. Har väl en majoritet i fakultet eller sektion bildats till förmån för en viss sökande, så ställer det sig merendels i praktiken så, att denne sökande även blir utnämnd till professuren, oberoende av om sakliga grunder för hans större vetenskapliga skicklighet verkligen kunna anföras eller icke. En på falska grunder fotad ståndpunkt angående en sökandes större vetenskapliga skicklighet, som fått majoritet i fakultet eller sektion, erhåller merendels jämväl majoritet i det större konsisto-

riet samt förordas av denna anledning även av kanslersämbetet och utgör genom allt detta en såsom oantastlig ansedd grund för Kungl Maj:ts utnämning. Det är den rena cynismen att, såsom garanti mot osaklig behandling vid det slutliga avgörandet, åberopa instansordningen, en sökandes besvärsmöjligheter. De fall, då dessa verkligen tjänstgjort som korrektiv mot godtycklighet, äro att betrakta såsom sällsynta undantag, endast bekräftande, att instansordningen i det hela måste betraktas såsom det rena spegelfäkeriet. I det hela ha de sakliga argumenten vid behandlingen av besvären ingen kraft utan överflyglas av byråkratiska synpunkter. Hur kraftiga sakskalet en sökande än kan framställa, ha de intet att säga gentemot mängden av omotiverade eller på osakliga grunder vilande *röster* i fakultet och sektion eller konsistorium. Respekten för den formella auktoriteten har i det hela undanträngt respekten för sakskalet, för sanningen.

Här föreligga i verkligheten sådana abderitiska förhållanden, att deras motsvarighet inom andra grenar av landets förvaltning vore otänkbar. Man har *å ena sidan* skapat den mest omständliga och dyrbara apparat — den akademiska sakkunniginstitutionen — i syfte att, synes det, skaffa möjligast starka garantier för att i allra yttersta grad tillgodose kravet på den större vetenskapliga skicklighetens avgörande betydelse. *Å andra sidan* praktiseras en sådan ordning, att *allt ämbetsansvar för hithörande handlingar fullkomligt förflyktigas*. Vad man med den mest storslagna generositet givit med ena handen, slår man med den andra i spillror. Professorerna i fakultet, sektion och konsistorium kunna rösta alldeles efter behag, *de kunna med sina röster i första rummet uppföra den minst skicklige, i sista rummet den mest skicklige, allt utan spår av ansvars-påföljd*. Kanslern följer myndigheternas beslut; därigenom befriar han sig från allt ansvar. Ecklesiastikministern följer kansler och konsistorium och utsätter sig därmed näppeligen ens för faran att drabbas av den konstitutionella ansvarigheten. Denna är för övrigt här ineffektiv. Dels är den ofta beroende på ecklesiastikministerns partiställning, dels kan han med största sinnesro taga en anmärkning, som av riksdagens kamrar lägges till handlingarna. Ty detta är praktiskt taget den enda risk han löper.

Vi stå inför den mest egenartade bild inom förvaltningen. Allt ämbetsansvar för handläggning av vissa — ur statsmakternas egna dokumenterade synpunkter — högviktiga ärenden inom administrationen har i rak strid med lagars både bokstav och anda blivit eliminerat i praktiken. Ecklesiastikministern skjuter ifrån sig ansvaret, åberopande sig på underordnade myndigheter, *som i praktiken äro juridiskt ansvariga*. Trots den frihet från laglig ansvars-påföljd, som här realiter är rådande, betraktas fakulteters, konsistoriers och kanslers beslut såsom tillkomna på hithörande personers ämbetsmannansvar och läggas till grund för Kungl. Maj:ts slutliga avgörande i frågan. En professorsutnämning må hur tydligt som

helst ske i rak strid med de sakliga grunder, som under ärendets gång framträtt. Erfarenheten visar icke förty, att chefen för ecklesiastikdepartementet rättsligen oantastad får stanna kvar på sin post, om han blott har kansler eller konsistoriemajoritet på sin sida. Hela den utomordentligt dyrbara, intellektuell kraft förödande, byråkratiskt omständliga tillsättningsapparaten blir på detta sätt ofta nog alldeles värdelös. Hela proceduren blir i realiteten stundom endast ett farsartat hyckleri. Skall sakkunniginstitutionen kunna fungera så, att syftet med densamma tillnärmelsevis ernås, måste den kompletteras med vissa garantier. Kunna sådana icke åstadkommas, torde det vara bättre att övergå till något annat system, vilket utan att göra befordringsväsendet sämre än det nu är — genom enkelhet och billighet ävensom genom frånvaro av det falska skenet av speciellt samvetsgrann prövning — kanske rentav skulle kunna medföra vissa fördelar.

* * *

Innan jag något berör frågan om dessa sakkunniginstitutionen kompletterande garantier, torde en sak böra förutskickas. Det gäller att förekomma förhastade slutsatser av den bild av rådande förhållanden, som här ovan givits. Framför allt är det av vikt att förstå, att den godtycklighet, som uppvisats ofta karakterisera professorernas hithörande handlingssätt, icke kan annat än i enstaka undantagsfall betraktas såsom något moraliskt gravamen. I det stora hela torde det tvärtom förhålla sig så, att ansvarskänsla och rättrådighet inom den akademiska världen äro relativt starkt utvecklade. Att likväl godtycklighet i stället för saklighet i ifrågavarande rådslag så som skildrats kan bliva dominerande är en följd av bland annat tvenne faktiska förhållanden.

1. Vetenskapsmännens intellektuella arbete, den på ett särskilt sätt självständiga, för andra okontrollerbara verksamhet, som detta arbete inefattar, utbildar dem ofta till personligheter av en individuellt utpräglad art, som i allmänhet icke har motsvarighet på andra arbetsfält. Denna individuella självständighet begränsar sig icke till det intellektuella området utan — och detta är en just i förevarande fråga olycklig omständighet — sträcker sig jämväl till känslolivet. Vetenskapsmännen vilja gärna också i spörsmål, som ligga utanför deras fackkunskap, i spörsmål om »rätt och orätt», hävda sin egen personliga mening. Utan ringaste tvivel hör det till sällsynta undantagsfall, att en professor i dessa befordringsärenden medvetet följer osakliga linjer. Hur ur domarsynpunkt uppenbart godtyckligt han än stundom förfar, tror han sig gemenligen handla efter sitt samvete och moralens bud. En vetenskapsmans hela uppfostran och utbildning är så radikalt som möjligt skild från domarens, vilkens verksamhet genomgående varit ägnad att inpräglade vikten av att hans

företfattade meningar icke få göras gällande gentemot sakskäl. Likväl sätts nu vetenskapsmän att i praktiskt taget högsta instans (Kungl. Maj:t bygger ju vanligen sitt avgörande på dem) döma i saker, som i vikt både för det allmänna och för den enskilde vida höja sig över vad som i allmänhet avdömes av våra domstolar.

2. Det otillfredsställande i denna ordning, som man, såvitt jag vet, i hithörande diskussioner icke ägnat någon uppmärksamhet, erhåller nu stegrad verkan, därigenom att professorerna, till skillnad från både domare och andra ämbetsmän, i dessa ärenden handla utan lagligt ansvar. Icke minst professorernas egna föreställningar om det moraliskt berättigade i att låta den *på förhand givna* subjektiva övertygelsen dominera peka emellertid på behovet av straff som påföljd på deras godtyckliga förfaringssätt. Jag kan naturligtvis icke här närmare gå in på denna fråga utan nämner endast i största korthet följande.

Det är framför allt medvetandet om, att strafflagens ansvarsbestämmelser på detta område faktiskt icke uppehållas, som möjliggjort för den allmänna hithörande universitetsmoralen att utbilda sig efter individuella linjer i strid med sociala synpunkter; och det i sådan grad att man icke finner det i och för sig vara något »orätt» att hävda sina *personliga* synpunkter angående det för universitetet och landet bästa, på bekostnad av vad som skulle framgå av en objektiv tolkning av statuterna. Det har gått så, som det alltid går med moralen, när den får *fritt spelrum* utan styrsel i straffhotet eller andra menliga reaktioner, vilka framstå såsom oemotståndligt och konsekvent förbundna med vissa handlingssätt. Man är mycket väl medveten om, att vetenskapens och universitetens intressen kräva iakttagande av saklighet och objektivitet. Man är också fylld av känslan, att man i allmänhet *bör* handla sakligt och icke godtyckligt. Men så snart man står inför det enskilda fallet och man faktiskt är besjälad av antipatier och sympatier eller bestämda fördomar till förmån för en viss utgång, då blir denna känsla av plikt till saklighet icke mycket värd. Icke så att man skulle vilja handla emot pliktens bud eller »samvetets röst», utan så att man med allehanda sofistisk liksom söver sitt samvete och intalar sig, antingen att pliktens bud sakligt står i bästa överensstämmelse med antipatierna, sympatierna eller fördomarna, eller också att just i detta fall saklighetskravet icke innefattades i pliktbudet, vilket här i stället bestämdes av högre moraliska värden än objektivitet och saklighet. Och det är häri som faran ligger. När situationen är sådan och när denna tänjbara moral kommit att utveckla sig i den grad, som här faktiskt i fall efter fall kan påvisas, då är det högst på tiden att man med effektiva straffbestämmelser söker att få ett sådant grepp om vederbörandes moral, att denna även i befodringsärenden kommer att göra tjänst till vetenskapens gagnande i stället för dess skadande.

I en så synnerligen både ömtålig och svårbedömlig fråga som den föreliggande vore det spilld möda, synes det mig, att en enskild motionär sökte utarbete några mera preciserade linjer för förslag till hithörande förhållandens förbättring. Nedanstående är därför också endast att fatta såsom *antydande* synpunkter, vilka enligt min mening äro viktiga och vilkas beaktande likaledes enligt min ringa mening svårigen kan undgås i en på detta område förd diskussion, som verkligen vill gå till roten av det onda, som man vill befria sig ifrån.

Ovan sades avsiktligt, att denna rot »synes» ligga i det godtyckliga förfaringssättet. Av de erinringar, som nyss framställts, inses också, att denna godtycklighet blott skenbart är roten, och att godtyckligheten i sin tur betingas av särskilt två faktorer. Åt den ena av dessa torde intet kunna göras. Annorlunda däremot ifråga om den andra. Den består i en på detta område *genomgående*, från ärendets allra första handläggningsmoment t. o. m. utnämningsbeslutet, *rådande brist på juridiskt ansvar*.

Vad nu angår professorernas ansvarsfrihet är situationen emellertid högst egendomlig. Ty såsom varande ämbetsman lyder ju en professor i sin tjänstgöring omedelbart under 25 kap. strafflagen. De stadganden, vilka här företrädesvis kunna tänkas ifrågakomma, äro följande:

»16 §. Gör — — — ämbetsman i — — — beslut uppsåtligen orätt, varde avsatt och förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas.»

»17 §. Visar ämbetsman vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i sitt ämbete, och är ej särskilt ansvar därå satt; straffes med böter eller mistning av ämbetet på viss tid. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till avsättning dömas.»

Saken är nu den, att man genom konsekvent uraktlåtenhet att åtala universitetsprofessorerna — trots offentliga utredningar av deras handlingssätt såsom åtminstone fyllande rekvisitet i 25 kap. 17 § strafflagen — låtit hithörande straffbestämmelser försjunka till döda bokstäver, såvitt professorernas ifrågavarande handlingssätt av dessa bestämmelser beröras. Faktum är att 25 kap. strafflagen genom denna uraktlåtenhet satts ur sådan kraft, att det vore stridande mot sunda straffrättsprinciper att tillämpa detsamma i avseende å dessa handlingssätt. Därför synes det mig lämpligt att i universitetets statuter uttryckligen framhäva, att universitetsprofessorernas handläggning av befordringsärenden (och vissa därmed jämförliga frågor) sker under ansvar enligt tillämpliga stadganden i 25 kap. strafflagen. Men enbart ett sådant framhavande torde icke bli effektivt. Erfarenheten tyder därpå. Ty varken justitiekanslern eller justitieombudsmannen kan hava varit i okunnighet om att en professors ifrågavarande ämbetsåtgärder falla inom området för 25 kap. strafflagen. Likväl har ju, trots att stundom den mest påträngande offentlighet givits åt saken, dessa funktionärer icke förordnat om åtal. En fullständig utredning om möjliga anledningar härtill skulle bliva alltför vidlyftig. Jag

inskränker mig till att andraga vissa faktorer, vilka enligt min mening hava betydelse.

Man tror, att åtal här måste vara uteslutet på grund av åklagarens bristande sakkunskap i det ämne, varom saken rört sig. Nu är det ju uppenbart, att åtal på detta liksom alla andra områden icke bör ske i den mån möjligheten av erforderlig bevisning för handlingens art a priori synes utesluten. Men jag vågar alldeles bestämt hävda, att åtminstone i en del fall ett utredningsmaterial för åtal av hithörande ämbetsåtgärder står till buds, som är vida tillförlitligare än de indicier, på vilkas grund mycket ofta ett åtal inledes. Tag som exempel återbesättande av professuren i »sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning» i Lund! Behövde man vara professor i dessa ämnen eller i något annat ämne för att begripa, att en av statsmakterna inrättad professur med detta namn omfattar icke blott det senare ämnet utan även det förra? Behövde man vara professor för att begripa, att *därmed* docenten Charpentier var sin medtävlare avgjort överlägsen enligt vart och ett av de fyra sakkunnigutlåtandenas för varje läskunnig person begripliga uttryckssätt? Behövde man vara professor för att begripa, att enda möjligheten att utestänga Charpentier just var att få hans förnämligaste produktion så mycket som möjligt borteliminerad och att detta, så länge de sakkunniga icke direkt korrumperats, blott kunde ske genom att söka förvränga professurens innebörd? Visserligen icke, säger man, men denna förvrängning hade »auktoritativt» stöd i en sakkunnigs utlåtande. Jag fortsätter då mina frågor: behövde en åklagare vara specialutbildad för att begripa, att den mest berömda auktoritet i världen icke kan genom sina värderingar omskapa fakta, här det faktum att statsmakterna inrättat en professur i »sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning»? Behövde han vara specialutbildad för att begripa, att sektionsprofessorer och konsistoriales, vilka på den ifrågavarande sakkunnigens »auktoritet» medverkat till Charpentiers utestängande, likaledes måste ha kunnat inse, att en sakkunnig icke kunde trolloa bort fakta med sina omdömen? Också dessa frågor måste besvaras nekande. Men står det icke därmed fast, att dessa professorer i sina beslut gjort »uppsåtliga orätt», såvida de icke befinnas hava varit så tanklösa, att de blott visat »oförstånd eller oskicklighet i sitt ämbete»? Låt oss för åskådlighetens skull taga det fall, att vid våra universitet finnes en professur i klassisk arkeologi, men ingen i nordisk. Ene sökande till professuren har speciminerat i klassisk arkeologi. Den andre sökanden uteslutande i nordisk. Kan det under sådana omständigheter betraktas annat än som en uppenbar »orätt», om konsistoriet sätter den nordiske arkeologen i främsta rummet, åberopande att en sakkunnig med utomordentlig auktoritet så placerat honom, under förklaring att nordisk arkeologi vore viktigare vid ett svenskt universitet än klassisk?

Mellan detta fingerade fall och Lundafallet finns ingen artskillnad med hänsyn till frågan om »rätt» och »orätt».

Det är givetvis av största vikt, att en åklagare icke utan sakkunnigt bistånd giver sig i kast med saker, i vilka hans omdömesförmåga brister. Men det är ytterst betänkligt, om han utan vidare likställer en »auktoritets» uttalanden med saklig argumentering. Där han med sitt sunda förstånd kan fatta, att »auktoritetens» uttalanden stå i strid med det påtagliga sakläget, där bör han låta sin respekt för »auktoriteten» fara. Just beträffande åtal för brottslighet är det för statsnyttan av största vikt, att man icke *under sken av bristande sakkunskap* avhåller sig från att beivra handlingssätt, vilkas stridighet mot lagen ligga i öppen dag för varje omdömesgill människa. Hela vårt lands förvaltning skulle avsevärt vinna på ett beaktande av detta självfallna men ofta förbisedda förhållande.

Detta allt oakttat får det icke döljas, att det på grund av hithörande omständigheters beskaffenhet endast kan bli en liten minoritet av godtycklighetsfall, som kan beivras. Särskilt måste beaktas, att åtalsmöjligheten är ett tveeggat instrument, som måste användas med ytterlig försiktighet. Vida hellre må ett eller annat fall, i vilket verkliga indicier yppat sig, av åklagaren försummas, än förhastade ingrepp ske, vilka skulle kunna vara ägnade att återhålla professorerna från omdömen, vilkas saklighet tilläventyrs blott kunde visas genom mera svårtillgängliga resonnemang. Det är nödvändigt här, att åklagaremakten fungerar med största möjliga diskretion, på det att varje irritament till men för professorernas grundliga och kritiska behandling av ärendena må saknas.

En annan omständighet, som torde varit ägnad att hämma justitiekanslerns och justitieombudsmannens initiativ till aktion i hithörande fall, utgöres därav att universitetskanslern anses vara närmaste man att här i fall av behov ingripa (jfr 155 § universitetsstatuterna). Utan att här närmare gå in på saken tillåter jag mig endast framhäva att — såsom ju också erfarenheten giver vid handen — det är högst ineffektivt (och dessutom torde vara olämpligt) att lägga någon åtalsmyndighet i hans hand. (Jfr det nedan sagda angående universitetskanslerns ställning).

Viktigare än allt annat i denna sak synes emellertid vara att införa en ordning, efter vilken *själva utnämningen vilar på juridiskt ansvarigt handlingssätt*. Som redan påpekats, är den rådande konstitutionella ansvarigheten i sådant avseende oduglig. Men vidare kan det starkt ifrågasättas, om det överhuvud är möjligt att ålägga en ecklesiastikminister en sådan granskning av utredningen i dessa ärenden, att den innefattade tillräckliga garantier för den större vetenskapliga skicklighetens avgörande betydelse för utnämningen. Jag har redan erinrat om betydelsen — för förmågan av ett objektivt bedömande av dessa ting — av

domarutbildningen. Men ingalunda vore det tillräckligt med att förutsätta sådan för ecklesiastikministerposten. Vad som behövs är, utom domarutbildningen, *domaransvaret*. Och att införa sådant för en ecklesiastikminister vid just dessa utnämningar låter sig givetvis icke göra.

Vad som därför här synes vara eftersträvansvärt är inrättandet av en sådan ordning, att *utnämningen måste föregås av ett utlåtande, under ämbetsmannans ansvar avgivet av ett domarkollegium*. Det förefaller mig här böra tagas i övervägande, huruvida icke ett sådant åliggande kunde vila å tre i viss ordning bestämda ledamöter av högsta domstolen. Därmed vore markerat, att samma lagliga behandling, uteslutande objektiv och fri från alla sidoinflytanden, som ägnas andra mål, vilka höra under högsta domstolen, skulle ägnas även dessa ärenden. Domarkollegiets utlåtande skulle, såvitt majoritet för en sökande ernåddes, vara *avgörande* för utnämningen. Det kan givetvis icke komma i fråga att här ingå på vidare detaljer, ej heller att dryfta andra eventuella möjligheter att få utnämningarna grundade på domaransvarig handläggning. Blott några principiella anmärkningar skall jag ytterligare tilllåta mig.

Enligt min mening är det av en viss vikt att lägga dessa ärenden just under högsta domstolen och icke under regeringsrätten. I sådana fall, då ifrågavarande utnämningar erbjuda särskilda svårigheter med hänsyn till en objektiv tillämpning av statuterna, torde justitierådens domarerfarenhet utgöra större garantier för en tillfredsställande omprövning än regeringsrådets.

Man kunde emot den framförda tanken vilja invända, att dessa ärenden tillhöra *förvaltningen* och en sådan gren därav, att de borde falla utom domarprövning, samt att, om sådan likväl skulle ske, regeringsrätten och icke högsta domstolen borde komma i fråga. Enligt min mening får icke hänsyn tagas till sådana formella begreppsdistinktioner, när det gäller åstadkommande av den verkligt bästa anordningen. Principfelet i det rådande akademiska befordringsväsendet, såsom det faktiskt utvecklats, kan uttryckas just så, att man icke frågar efter vad som enligt allmänna statssynpunkter befinnes vara det nyttigaste. Anlägger man emellertid här sådana synpunkter, då blir frågan om graden av de sökandes vetenskapliga skicklighet dominerande. För denna fråga är, sedan en gång utredningen föreligger, den enda viktiga kvalifikationen hos den avgörande myndigheten, att den är möjligast fri från *alla* bihänsyn, fri från hänsyn till allt, som ligger utanför det, som efter objektiva grunder är ägnat att inverka på omdömet angående de sökandes vetenskapliga skicklighet. För sådan kvalifikation åter har man den största garantien, om avgörandet överlämnas åt personer, som genom hela sin utbildning och verksamhet blivit inställda på vad som hör till saklighet och objektivitet och intet annat. (Som bekant måste blott två

tredjedelar av antalet regeringsråd vara kvalificerade för domarämbetet.) Gentemot nu berörda synpunkt förefaller det mig, som om alla lämplighetsskäl, vilka eljest kunde andragas, förlora sin betydelse.

Av det föregående framgår att meningen alls icke är att utesluta professorerna från deltagande i befordringsärendena. Det hör till en för vetenskapen nyttig självstyrelse för universiteten, att dessa själva få både utse sakkunnige och på grundval av sakkunnigutredningen upprätta förslag. Men det torde icke kunna utletas någon förnuftig grund för att låta denna självstyrelse sträcka sig längre än till allt som har att göra med anskaffande och sovrande av det utredningsmaterial, varpå utnämningen skall grundas. Att förbinda professorernas *avgörande* inflytande på utnämningen med idén om universitetens självstyrelse kan icke vara riktigt. Men det är sådant, som beständigt sker, i det att faktiskt röstmajoriteten åberopas såsom grund för utnämningen. — Härmed har jag tangerat en annan tänkbar invändning emot den nyss antydda anordningen, den invändningen nämligen att justitieråden skulle sakna erforderliga fackkunskaper för att här träffa ett sakligt avgörande. De erhålla dock faktiskt de nödiga kunskaperna genom den utredning, som överlämnas till dem från universitetet. Naturligtvis ha de lika stora förutsättningar som en ecklesiastikminister att kunna bedöma detta material. Tillsättningsproceduren vilar ju på den principen, att *icke-sakkunniga* myndigheter på grundval av den från universitetet överlämnade utredningen skola kunna bilda sig en mening om sakläget. En domare måste f. ö. ofta i ärenden, där han icke själv kan vara sakkunnig, fota sin dom på särskilda sakkunniges utredningar. Överhuvud måste beträffande de akademiska befordringarna sägas, att principen just måste vara den, att utnämningen icke får *omedelbart* vila på andra grunder än sådana, som varje människa med logikens hjälp är i stånd att fatta. Ytterligare torde märkas, att principen för *hela* fortgången i befordringsproceduren — icke blott när den lämnat universitetet — är att icke-sakkunniga såsom ledamöter av vare sig fakultet (sektion) eller konsistorium skola bilda sig en mening på grundvalen av de tillkallade sakkunniges utredningar. Häremot strider naturligtvis icke, att en eller annan i fakultet eller konsistorium i särskilda fall, som dock ingalunda kunna utgöra regel, verkligen besitter egen sakkunskap i ärendet och då utvecklar denna.

Med införande på antytt sätt av utlåtande av ett domarkollegium skulle givetvis universitetskanslerns befattning med detta slag av befordringsärenden upphöra. Att en sådan befogenhet, som nu ifrågasättes för domarkollegiet, icke lämpligen kan överlätas på kanslern torde vara tydligt. Såsom av universiteten själva vald högste representant för dessa, måste kanslern finna såsom sin uppgift att bevaka universitetens intressen. Beträffande dessa kan en universitetskansler — hans bildning må vara hur omfattande som helst — i allmänhet icke ha någon egen sakligt grundad

mening. Universitetskanslern måste därför, snart sagt i princip, finna sin uppgift vara att bevaka universitetens intressen, *sådana som dessa framträda i universitetens egna framställningar*. På detta sätt måste gemligen hos kanslern framträda en mycket stark naturlig benägenhet att godkänna universitetens — d. v. s. universitetsmajoriteternas — beslut. Denna benägenhet måste också i de flesta angelägenheter betraktas såsom för vetenskapens utveckling synnerligen lycklig. Men i vissa frågor — framför allt i dem som här behandlats — är en sådan tendens att absolut förkasta. Redan därav följer, att det icke bör få ifrågakomma att åt kanslern tilldela den ifrågavarande domarställningen, varav åter följer att han överhuvud icke bör ha att yttra sig i dessa frågor. Hans ställning både är och bör vara sådan, att han i intet avseende sorterar omedelbart under annan än Kungl. Maj:t.

Till sist måste jag erinra om, hur en på domaransvar grundad utnämning ovillkorligen är ägnad att öva det bästa inlytande på *hela* handläggningen av ett befordringsärende, ifrån dess första början. Visserligen skulle ett lagligt beivrande av professorernas självsvåld i de få fall, då enligt det föregående sådant kan ifrågakomma, utöva effekt också på det sätt, att det skulle utgöra en viss nyttig påminnelse om vikten av objektiv behandling av befordringsärendena även i sådana punkter, där ett åtal näppeligen kunde vara att befara. En enbart *därav* framgående tendens till objektivitet är dock naturligtvis intet att bygga på. Men en kombination härav och av medvetandet om att icke mycket stode att vinna genom godtyckliga synpunkter, *alldenstund utnämningen dock alltid komme att grundas på ett i görligaste mån objektivt bedömande*, en sådan kombination skulle småningom komma att kanske rentav utrota den akademiska godtyckligheten i befordringsärendena. Ja, det kan väl knappast råda något tvivel därom, att t. o. m. ensamt medvetandet om den slutliga domarbehandlingen och dess avgörande betydelse för saken måste i betydande grad motverka alla subjektiva strävanden inom universiteten. I samma mån, som utsikterna minskas att för sådana strävanden vinna någon framgång, måste jämväl intresset att bedriva dem minskas. I beaktande jämväl av denna utomordentligt betydelsefulla så att säga reflexverkan av en anordning av nu antytt slag förefaller det, som om man på dylik väg verkligen skulle kunna rycka upp det akademiska befordringsväsendet ur dess nuvarande förnedrade tillstånd.

Att med genomförande av ett förslag som det förestående högsta domstolens arbetsbörda skulle på ett alltför betungande sätt ökas, kan icke antagas. Först och främst behövde ju hänvisning till domarkollegiet icke ifrågakomma i andra fall, än då någon sökande besvärat sig över större konsistoriets beslut. Även när besvär skett, torde i *allmänhet* saken faktiskt ligga så, att avvägningen för justitieråden med deras skicklighet att snabbt gripa det sakliga i ett mål icke drager avsevärd tid utöver studiet av handlingarna. Fråga är ju om att successivt minska antalet med-

lemmar i högsta domstolen. Hänskjutandet av akademiska befordringsärenden till justitieråden torde icke kunna spela någon roll för denna fråga. Skulle dock mot min förmodan detta vara fallet, så finge — i händelse den av mig förordade reformen genomfördes — ett större justitierådsantal bibehållas.

Att såsom jag har sett på saken jämväl grundlagsändring kan komma i fråga är tydligt.

*
*
*

Jag har härmed angivit de synpunkter, som enligt min mening uppmärksamheten i första hand bör inriktas på. När jag därvid icke särskilt berört den viktiga frågan om sakkunniges ojävighet, beror det därpå, att densamma till en del måste anses inbegripen i vad förut sagts om bortarbetande av godtyckligheten och om den slutliga domarprövningen. Denna måste givetvis även innefatta ett beaktande av frågan, om de sakkunnige kunnat opartiskt — i vidsträckt betydelse av detta ord — värdera de sökandes meriter, såvitt objektiva hållpunkter för en sådan frågas bedömande framgå av utredningsmaterialet. Möjligen böra särskilda bestämmelser meddelas i sådant avseende. Särskilda bestämmelser till garanti för möjligast objektiva val av sakkunnige torde jämväl vara av stor betydelse. Dessutom torde vara att taga i övervägande, huruvida icke vissa allmänna principer, upptagna i statuterna, för handläggning av föreliggande ärenden skulle kunna vara nyttiga såsom direktiv för universitetsmyndigheterna. Så kanske det borde fastslås, att man icke får på grundvalen av förment sakkunskap förklara en *gren* av en vetenskap såsom *mindervärdig* i förhållande till en annan, så länge en sådan vetenskapsgren faktiskt är stadd i utveckling inom området för det allmänna vetenskapliga arbetet. Det borde sålunda vara något otillåtet att, i graderingen av sökandenas kompetens, vare sig hemligt eller öppet utgå ifrån, att t. ex. inom botaniken växtfysiologi i princip förtjänade högre uppskattning än, låt oss säga, växternas systematik och geografi. Det är nämligen *omöjligt att förutsäga*, genom vilken vetenskapsgren de för mänskligheten betydelsefullaste erfarenheterna komma att göras. Det säger sig självt, att sådana värderingar innebära ytterst farliga motsatser till objektivitet, de må ha stöd i sakkunnigutlåtanden eller icke. Vad nu sagts angående förhållandet mellan olika *grenar* av en vetenskap, gäller givetvis också olika *vetenskaper*, förenade under en professur. Varnande exempel här: tillsättandet av professuren i sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning i Lund 1923. — Åtskilliga andra exempel skulle kunna givas på behovet av nu antydda direktiv. Det synes mig dock icke nödigt att här utföra dem.

Slutligen vill jag också nämna, att jag vidhåller en åsikt, som jag vid skilda tillfällen givit uttryck åt, att de privata högskolorna — såvitt de

få meddela examina, såsom meriter för statstjänst likvärdiga med motsvarade akademiska — i fråga om hithörande befordringsärenden böra underkastas samma lagliga föreskrifter, som komma att gälla för universitetet. De privata högskolornas av dem själva beprisade »privilegium» att i utnämningsfrågor principiellt icke behöva taga hänsyn till graden av vetenskaplig skicklighet kan icke försvaras, om det allsidigt belyses. Till vilka manipulationer ett sådant »privilegium» kan leda erinras man om i dagarna genom vissa antydningar i pressen angående s. k. Zornska konstprofessuren vid Stockholms högskola.

* *

*

På grund av det anförda får jag hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av en allsidig utredning angående största möjliga garantier för objektiv och saklig handläggning och prövning av i motionen avsedda akademiska befordringsärenden, om vidtagande av den reglering av befordringsväsendet, vartill utredningen må föranleda, samt om framläggande för riksdagen, i den mån så erfordras, av förslag i ämnet.

Stockholm den 28 januari 1930.

V. Lundstedt.
